

Şabat'ın Mistik Anlamı

Rabbi Adin Steinsaltz

Kutsallık, zamanın akışı içinde belirip kendini gösteren bir nitelik olarak, haftanın günlerinde, ayın döngülerinde ve yılın kutsanmış dönemlerinde ortaya çıkan bir gerçekliktir; zamanın içinde parlayan bu kutsal anlar, insanın hem kozmik düzenle hem de kendi içsel düzeniyle kurduğu bağı görünür kılar.

Yahudi düşüncesine göre zaman, düz bir çizgi boyunca ilerleyen mekanik bir akış değildir; geçmiş, şimdi ve gelecek arasında kurulan bağlar, yalnızca neden-sonuç ilişkisiyle değil, aynı zamanda ileri doğru iten bir hareket ile geriye doğru çekilen karşı hareketin uyumlu birlikteliğiyle oluşan dairesel bir süreçtir; böylece zaman, kendi üzerine kıvrılan, geri dönen ve her dönüşte anlamını yeniden kuran çok katmanlı bir yapı kazanır.

Bu hareketin tümü, Yaratılış'ın başlangıç anından yukarıya doğru yükselen, sürekli katman ekleyen bir spiral ya da bir heliks gibi düşünülebilir; zaman ilerlerken aslında her ilerleyiş, aynı zamanda önceki katmana dokunan bir geri dönüş içerir.

Geçmiş hiçbir zaman tamamen ortadan kaybolmuş bir durum değildir; aksine, insan yaşamı ve dünyanın ritmi içinde her an geri dönen, yeniden açılan ve değişen koşullarla birlikte yeni anlam katmanları kazanan bir başlangıç noktası olarak varlığını sürdürür.

Bu yüzden geçmişin örüntülerine doğru sürekli bir geri yöneliş vardır; ancak bu dönüş, hiçbir zaman herhangi bir anın birebir yeniden yaşanması anlamına gelmez, çünkü zamanın her anı biricik ve tekrar edilemezdir.

Bu geçmiş-dönüş hareketinin kapsamı geniştir; birbirine geçen, kesişen ve aynı anda işleyen çok sayıda döngü, zamanın dokusunu oluşturur: gece ve gündüzün temel döngüsü, haftanın ritmi, ayın evreleri, yılın dönümleri, **Yovel**'in elli yıllık düzeni ve bin ile yedi bin yıllık daha büyük kozmik çemberler aynı yapının farklı halkalarıdır.

Haftanın döngüsü, Yaratılış'ın yedi gününe köklenmiştir; bu döngü, **Bereşit** anlatısının yönetsel bir yeniden aktarımı gibidir ve her hafta, yaratılış düzeninin tekrarlandığı bir ritmik döngüye dönüşür.

Haftanın her günü, yalnızca o günün yaratılışla ilişkilendirilen işini hatırlatmaz; aynı zamanda **sefirot**'tan birinin niteliğini yansıtan, belirli bir varoluş kalitesinin tezahür ettiği bir çerçeve sunar.

Göründüğü kadarıyla, yedi günün kendisi ve o günlerde yaratılmış olan her şey, yüksek **sefirot**'un zamanın içine doğru uzanan birer yansımasıdır; bu nedenle bazı günler belirli eylem biçimlerine, duygusal hâllere ya da zihinsel tonlara daha yatkın olurken, diğer günler farklı varoluş kiplerine karşılık verir.

Salı günü, **Tiferet**'in — uyum, denge ve güzelliğin niteliğinin — tezahürü kabul edildiğinden, başarıya ve olumlu sonuçlara eğilimli bir gün olarak görülür; buna karşın Pazartesi, **Gevurah**'ın — güç, sınır ve zorluğun niteliğinin — etkisi altında olduğu için Çarşamba ile birlikte daha sert ve zorlayıcı etkiler barındırdığı kabul edilir. Günün saatleri bile **sefirot**'un ince etkilerine göre farklı ritmik karakterlere sahiptir; güneşin açılı ışınlarının yansımasıyla ortaya çıkan bu ritim, sabahın destekleyici ve olumlu enerjisinden, öğleden sonranın giderek sertleşen **Gevurah** etkisine kadar çeşitli dalgalanmalar gösterir; gece yarısından şafağa kadar olan zaman ise **Tiferet**'in daha ince, daha nazik ve daha yumuşak niteliklerinin hissedildiği özel bir dönemdir.

Şabat, haftanın yalnızca bir başka günü değildir; haftayı özetleyen, ona yön veren ve ona anlam kazandıran merkez günüdür.

Hafta içindeki günler, Yaratılış'ın eylemleriyle işaretlenir; her gün, ilahi bolluğun dünyaya yeniden inışıyle bu yaratıcı akış tekrarlanır.

Buna paralel olarak insanın görevi, dünyanın yanlış yönde gittiği noktaları düzeltmek, bozulana onarmak ve düzeni yeniden kurmaktır; bu iş hem fiziksel dünyanın şekillendirilmesini hem de mitsvaların uygulanmasıyla dünyanın ruhsal olarak geliştirilmesini içerir.

İnsanın kendi iç dünyası üzerindeki çabası — hatalarını düzeltmesi, içsel varlığını onarması, özünü harekete geçirmesi — durmaksızın süren yaratıcı bir faaliyet olarak görülür.

Şabat, özü itibarıyla dinlenme ve durma günüdür; tüm yaratıcı çabanın ve bütün işlerin kesildiği bir eşiktir.

Bu kesinti yalnızca fiziksel iş için değil, kişinin kendi ruhu üzerinde çalışmasını ifade eden içsel çaba için de geçerlidir; hafta hareketle, eylemle ve meşguliyetle tanımlanır, **Şabat** ise sükûnet, dinginlik ve kutsallığın akışı altında benliğin geri çekilmesiyle tanımlanır.

Bu kendini geri çekme, tüm işlerden el çekmeyle ifade edilir: ister dünyaya yönelik fiziksel uğraşlar olsun, ister insanın kendi ruhunu düzeltmeye yönelik manevi çabaları. **Şabat**'ın ruhsal özünü alabilme gücü, kişinin teslimiyete hazır oluşundan, dünyevi hâlini bırakabilmesinden ve kendini yüksek kutsallığın akışına bırakabilme yeteneğinden doğar; bu akış sayesinde bütün dünyalar daha yüksek bir düzeye doğru yükseltilir.

Hafta içi günleri ile **Şabat** arasındaki döngü, kendi içinde başlangıcı ve sonu olmayan, sürekli yinelenen bir ritim oluşturur; çünkü bir yandan hafta içi günleri, dünyaya daha fazla bereket akıtmak, eksilen yanlarını düzeltmek, bozulan düzeni onarmak ve bütün işleri tamamlanabilir bir seviyeye getirip onları daha yüksek bir mertebeye yükseltmeye hazırlamak için çalışmanın alanıdır; öte yandan **Şabat**, kendisinden sonra gelen haftanın bütün günlerine bolluk, canlılık ve ruhsal güç veren kaynak olarak iş görür. Bu nedenle **Şabat** gününde kişinin kendini bırakması, pasiflik ya da

boşluk değildir; aksine, insanın iç kapılarını daha yüksek âlemlerin etkisine açmasıdır ve bu açılış sayesinde insan, onu izleyecek bütün haftaya yetecek gücü, berraklığı ve ruhsal beslenmeyi alır.

Bir günün kutsallığı — tıpkı belirli bir mekânın kutsallığında olduğu gibi — o zaman birimine içkin bir niteliktir ve başka bir güne taşınmaz; buna rağmen, bu kutsallığın hissedilişi, nesnel bir gerçeklik olmasına karşın, kişinin ruhunun açıklığına, hazırlığının samimiyetine ve içsel duyarlılığına bağlı olarak değişiklik gösterir. Hafta boyunca dünyevî yaşamın akışı içinde yapılan hazırlıklar ne kadar içten ve yoğun olursa, **Şabat**ın hissedilen kutsallığı da o kadar artar; bir insanın genel ruhsal seviyesi ne kadar yüksekse, **Şabat** gününde bütün âlemleri yükselten kozmik akışın hissi de o kadar belirgin, o kadar keskin ve o kadar derinden duyulur. Böylelikle hafta döngüsü ve **Şabat** her ne kadar sonsuz bir tekrar gibi görünse de, hiçbir hafta bir diğerrinin tam aynısı değildir; tıpkı insanların kendileri gibi, bolluğun akışı da ince ve sürekli değişen farklılıklar taşır. Yine de her hafta, **Bereşit**'teki ilk yaratılış örüntüsünün arketipsel bir yeniden açılımı olarak iş görür.

Şabat akşamı, Yedinci Gün'ün kendine özgü bir tezahürünü taşır; çünkü önceki günün öğleden sonrası, her saat başında insanı haftanın altı günlük çalışmasından yavaşça **Şabat**ın dinginliğine götüren başka bir geçiş seviyesini temsil eder. **Şabat** akşamının kendisi ise bu geçiş yolunun son durağıdır: haftanın sona erişini bildiren yönüyle bir tamamlanış; altı günün eyleminin ötesine, zamanın ötesine uzanan daha yüksek varoluş düzeyine geçiş yönüyle bir başlangıçtır.

Şabatın bu daha yüksek seviyesi, ilahi tezahürün **Malhut** sefiratında açığa çıkmasıyla doğrudan bağlantılıdır; çünkü **Malhut**, **Şehinah**ın kaynağıdır, olup biten her şeyi içine alan kabı temsil eder ve aynı zamanda alt sefiratların sonuncusu olmakla birlikte bir Taç gibi bütün on sefiratı kendi içinde toplamış olan bütünü ifade eder. Bu yüzden zamanı ve olayları özetleyen **Şabat** akşamı, aynı zamanda **Şehinah**ın kendisinin tezahürüne, yani **Malhut**un taç ve başlangıç olan yönünün ortaya çıkışına hazırlık niteliği taşır. **Malhut** ve **Şehinah**, ilahi gücün gerçeklik içinde türlü biçimlerde, türlü yollarla görünür hâle gelmesini temsil eder; onların yetmiş adı vardır ve her bir ad bu kapsamlı sefiratın başka bir yüzünü, başka bir bakışını, başka bir işlevini anlatır. Çünkü alt sefiratların yedincisi olan **Malhut**, son sefirah olarak bütün on sefiratın içerilmesini de üstlenir; bu nedenle **sefirot**un her biri onu oluşturan yedi yönüyle açıldığında yetmiş sayısı, **Malhuta** ve onun temsil ettiği **Şehinaha** adanmış **Şabat** akşamı ritüelinin düzenini ve açılımını belirleyen temel sayı hâline gelir.

Şehinahın bütün tezahürlerinde ortak bir yön vardır: hepsi dışıl niteliğe sahiptir; bu nedenle **Şabat** akşamının sembolleri, atmosferi ve ritüelleri kadın-merkezli bir düzen taşır. Bu vurgu hem evrensel anlamda kadına hem de Yahudi evinin iç düzeninde kadının işlevine yöneliktir.

Şabat akşamı bir eve girildiğinde, insanın yaşadığı yerin nasıl bir kutsal mekâna dönüştürülebileceği açıkça görülür; beyaz **Şabat** ekmeklerinin ve yanan mumların konduğu masa, Kutsal Tapınak'taki sunak ekmeklerini ve **menorayı** hatırlatır. Masanın kendisi de, her zaman olduğu gibi, Tapınak'taki sunağın yeryüzündeki yansımasıdır; çünkü yemek eylemi, doğru niyetle ele alındığında, bir tür kurban eylemine dönüşür. İnsanın yiyeceklerle olan ilişkisi ve yiyeceği yerken taşıdığı niyet, bütün âlemlerde madde ile ruh arasındaki ilişkiyi temsil eder; bu bağ, bir sunağın

üzerindeki her kurbanla aynı niteliği taşır. **Şabat** bu bağ daha da yoğunlaşır; çünkü **Şabat** sofrası, ruhun, beden, yiyeceğin ve kutsallığın özünün birleşmesini sağlayan kutsal bir eylemdir, bir mitsvanın yerine getirilmesidir. Bu yüzden masada her zaman tuz bulunur; tıpkı sunağın üzerinde yer alan “tuz ahdi” gibi, yemekle yapılan eylemin kalıcılığını, sürekliliğini ve kutsiyetini gösterir. Ev hanımı tarafından yakılan mumlar, **Şabat**ın ışığını, günün kutsiyetini ve **Şehinah**ın — yani **Malhut**un — temsilcisi olarak kadının bu gündeki özel rolünü vurgular. İki beyaz **hala ekmeği** ekmeği (kimi evlerde on iki **hala ekmeği**) bir örtüyle kaplanır; bu uygulama hem **erev Şabat**ta iki kat inen **Manı** hem de onun üstünü ve altını kaplayan çiy tabakasını hatırlatır; bu yüzden ekme her yönden bir örtüyle çevrelenir.

Kiduş törenine hazırlık olarak, ev halkı “yiğit kadın” ilahisini (Mişle 31:10–31) okur veya söyler; bu ilahi, hem evin hanımının övgüsü hem de dünyanın annesi ve ev düzenleyicisi sayılan **Şehinah**ın, yani **Malhut**un yüceltilmesi anlamını taşır. Bunun ardından 23. mezmur okunur; güven ve sükûnet ifade eden bu mezmur, ruhu kutsamaya hazır hâle getirir ve ardından kişi **Kiduş** törenine geçer.

Halakhik açıdan **Kiduş**, On Emir’in dördüncüsünün — “**Şabat** gününü hatırla, onu kutsal kılmak için” — yerine getirilmesidir; bu nedenle **Şabat**ın başlangıcında, haftanın geri kalanından ayrılığı belirginleştiren, ruhu içsel sükûnete ve ruhsal alıcılığa taşıyan bir kutsama eylemi yer almalıdır. Kutsama sözleri akşam duasında da söylene bile, Yahudi geleneğinde soyut süreçler mümkün olduğunca somut eylemlerle ilişkilendirilir; bu nedenle **Kiduş**, şarap içilmesiyle bütünleşmiş bir eylemdir ve bu eylem, Kutsal Tapınak’taki **Şabat** şarap sunularıyla da bağlantılıdır.

Kiduş’ta kullanılan kadeh, kutsamanın dünyaya akışının içinden geçtiği ve içine dolduğu bir kap olarak, yalnızca fiziksel bir nesneyi değil, kutsallığın inişine imkân veren ruhsal bir aracı da temsil eder; çünkü içme kadehini ifade eden “kos” kelimesinin harflerinin sayısal değeri, dünyada, doğada ve yasaların düzeninde İlahi açığı ifade eden İlahi İsim’in sayısal değeriyle aynıdır ve bu denkliğin kendisi, kadehin kutsal akış için uygun bir araç olduğunu gösterir. Kadehe dökülen şarap ise, bereketin yoğunlaştırılmış biçimini temsil eder; zira “şarap” sözcüğünün sayısal değeri de yetmiştir ve bu sayı, **Şabat** akşamının sayısıdır. Böylece şarap, bolluğu, dolup taşan bereketi, güç ve canlılığı çağırır; özellikle kırmızı şarap, tek başına ele alındığında **Gevurah**’ın — yani gücün, sınırın, adalet niteliğinin — belirli bir yönünü ifade eder. Fakat aynı şarap, sertliğin tek başına baskın olmaması için yumuşatılmaya muhtaçtır; bu nedenle kadehe şarabın büyük kısmı doldurulduktan sonra içine biraz su, yani sevgi ve merhametin işareti olan **Hesed** niteliğini temsil eden bir damla karışım eklenir ve böylece iki nitelik arasında doğru oranı, doğru uyumu, ruhsal dengelenmeyi sağlayan bir bütünlük oluşturulur.

Kadeh İlahi bollukla dolduktan sonra sağ elin avuç içine yerleştirilir; parmaklar yukarı doğru kıvrılarak beş yapraklı bir gülü andıracak şekilde kadehi destekler. Bu düzenleme yalnızca zarif bir gelenek değil, aynı zamanda **Malhut**’un sembollerinden biri olan gülün ritüel görünümüdür; çünkü avucun ortasında duran **Şehinah**ı temsil eden şarap kadehi, çevresini saran parmak yapraklarıyla bir çiçeğin açılışını andırır ve böylece **Kiduş**, açılan bir gülün merkezinde duran İlahi ışığın kabulüyle başlar. Bu noktada artık kutsama duasının okunma zamanı gelmiştir.

Kiduş iki bölümden oluşur: İlk bölüm, **Tora**'daki **Bereşit 2:1–3** ayetlerinde **Şabatın** ilk kez anıldığı kısımdır ve burada **Şabat**, yaratılışın tamamlanışı ve İlahi istirahat günü olarak, doğrudan İlahi bakış açısından ele alınır. İkinci bölüm ise Bilgeler tarafından özellikle **Kiduş** için düzenlenmiş bir duadır ve bu dua **Şabatın** anlamlarını hem şiirsel hem de kesin bir biçimde belirtir. Bu iki bölümün arasında şarabın — yani üzümün meyvesinin — kutsaması bulunur. Her iki bölümde de tam otuz beşer kelime vardır ve böylece toplam kelime sayısı yetmişe ulaşır; bu da **Şabat** akşamının sayısal değerine denk gelir. İlk bölüm başlamadan önce, önceki ayetin son iki kelimesi olan “**Yom HaŞişit**” eklenir; çünkü bu sözler hem “Gökler ve yer tamamlandı...” ifadesiyle uyumludur hem de iki kelimenin ilk harfleri Kutsal İsim'in kısaltmasını oluşturur. Yaratılışın bitimi ve İlahi istirahatın başlangıcını anlatan bu ilk bölüm, Tanrı'nın yaratmayı durdurduğu o yüce anı hatırlattığı için ayrı bir bölüm olarak okunur.

İkinci bölüm, **Şabatın** diğer yönünü — yani İsrail'in Tanrı'yı taklit etmesini, İlahi düzeni sürdürme görevini ve kutsallığa katılma sorumluluğunu — dile getirir. Şarap kutsamasından hemen önce Aramice “**Savre Maranan**” sözleri söylenir; bu sözler, orada bulunanları kutsamaya dikkat kesilmeye, zihinsel bir hazırlığa çağırır. **Kiduşun** devamındaki sözler, **Şabatın** temel niteliklerini ve **Şabat** ile İsrail arasındaki özel bağı açıkça ifade eder. Dua, “Bizi emirlerinle kutsayan...” sözleriyle başlar; böylece mitsvanın kutsallığa yükselten bir yol olduğu, İlahi olana yaklaşmanın aracı olduğu kabul edilir. Ardından vurgu, Tanrı'nın İsrail'i bütün uluslar arasından seçerek yaratılışın devam ettirilmesi ve onun ardından gelen istirahat-kutsallık düzeninin taşınması görevini vermesine yönelir. Burada Mısır'dan Çıkış'ın hatırlatılması, **Devarim 5:15**'te On Emir'in ikinci versiyonunda olduğu gibi, **Şabatın** hem istirahat hem de özgürleşme günü olduğunu gösterir; çünkü kölelikten özgürlüğe çıkış, İlahi kurtuluş eyleminin yeryüzündeki örneğidir. Böylece **Şabat**, haftanın özgürlük günü hâline gelir ve aynı zamanda Mısır'dan kurtuluşun bir hatırası olur. Bu hatırlama, dünyanın nihai kurtuluşu olan geleceğin **Şabatına** işaret eden bir kavramı örnekler.

İlahi seçimin ve sevginin, insanın Tanrı'ya karşı yaratılışı sürdürme ve yaratılışı aşarak **Şabat** istirahatine yükselme yükümlülüğünü kavramasıyla birleşen bu vurgudan sonra, **Kiduş**, Yahudi halkının **Şabat** kurumu ile olan bağını dile getirerek sona erer ve böylece Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin döngüsü tamamlanmış olur. **Kiduşun** okunmasının ardından töreni yapan kişi kadehten içer ve bu içiş, ritüelin özünde bulunan fiziksel ile ruhsalın birleşmesine katılım anlamına gelir. Masada oturan herkesin aynı kadehten içmesi, tüm bireylerin bu birleşmeye ortak olmasını sağlar; böylece her kişi, hem bireysel hem ulusal hem de evrensel düzeyde kurtuluşu simgeleyen, gülün açılışını temsil eden bu **Şabata** giriş eylemine dahil olur.

Temenni

Zamanın spiral doğasını, yaratılışın ritmik dokusunu ve **Şabatın** bu dokuda oynadığı merkezi rolü görünür kılmak; ritüelin ardındaki yapısal bütünlüğü, sefirotik düzenin dünyaya iniş biçimlerini ve kutsallığın zaman içinde nasıl somutlaştığını açıklamak amacıyla bu küçük çeviri hazırladım. Bu çalışma, **Şabatın** yalnızca bir mitsva değil, evrenin işleyişini yansıtan bir bilinç biçimi olduğunu kavramak isteyenlere yol gösterebilir. Zamanla kurulan bu derin ilişkinin, hem düşüncede hem de yaşantıda berraklık ve sükûnet meydana getirmesini; okuyan herkesin içsel ritmine bir denge ve

anlam katmasını dilerim, Bu konu, bilgelik arayana yol göstersin. Bu küçük çalışma
zihinlere berraklık sağlasın ve kimse elinden düşürmek istemesin. G.D.Kasım, 2025